

کتابخانه‌های روستایی استان بوشهر

○ فریبرز جلیلی

استان بوشهر یکی از استانهای جنوبی و محروم کشور است که با مرکزیت شهرستان بوشهر به لحاظ همجواری با استانهای خوزستان، فارس و هرمزگان، هم مرز می‌باشد.

این استان دارای ۷۴۳۶۷۵ نفر جمعیت است که ۳۳۲۸۸۴ نفر آنها در قالب ۵۶۸۹۶ خانوار در مناطق روستایی سکونت دارند. ضمن آنکه به لحاظ تقسیمات کشوری دارای تعداد ۸ شهرستان، ۱۷ بخش، ۱۵ شهر، ۳۶ دهستان و ۷۱۸ آبادی می‌باشد.

- وضعیت کتابخانه‌های روستایی استان :

به استناد آمارهای دریافتی، در مناطق روستایی این استان تعداد ۲۶ باب کتابخانه وجود دارد که اکثر آنها در اوایل انقلاب و بویژه از سال ۷۰ به بعد توسط جهاد و همیاری روستاییان به بهره‌داری رسیده است، ضمن آنکه روستاهای یاد شده دارای ۶۰ تا ۷۰ درصد جمعیت باسواد می‌باشند که با سطح متوسط سواد در کشور همخوانی دارد.

گفتنی است این کتابخانه‌ها تاکنون بیش از ۴۰ روستا را تحت پوشش برنامه‌ها و خدمات کتابداری اطلاع‌رسانی، فرهنگی، ترویجی و آموزشی قرار داده‌اند.

همچنین تعداد کتاب موجود در قفسه این کتابخانه‌ها ۴۲۰۴۷ جلد می‌باشد که به لحاظ موضوع حدود ۳۸٪ دینی و مذهبی، ۱۲/۴٪ ادبی و هنری، ۸/۷٪ آموزشی و ترویجی و ۳۸٪ نیز سایر موضوعات را شامل می‌شود. بدین ترتیب وضعیت کتب آموزشی و ترویجی نسبت به سایر کتب در وضعیتی متوسط رو به پایین قرار دارد. برآوردها نشان می‌دهد چهار باب از این کتابخانه‌ها کمتر از ۳۰۰ جلد کتاب

هر چه بهتر این کتابخانه‌ها به منظور ارائه خدمات بهتر و اطلاع‌رسانی مناسب‌تر به اعضاء و مخاطبین آنها.

مبتنی بر آمارها تعداد اعضاء ثابت و دارای کارت عضویت در این کتابخانه‌ها بالغ بر ۷۶۱۸ نفر می‌باشد که ۲۶۰۹ نفر آنان به لحاظ جنسیت، مونث و ۵۰۰۹ نفر مذکر هستند. اگر چه تعداد مخاطبین با جنس مونث رقم پایینی نیست اما وضعیت مطلوبی را در کل نشان نمی‌دهد. شاید یکی از دلایل مهم و عمده این سهم از حضور زنان و دختران روستایی در کتابخانه‌ها عدم وجود امکانات کافی برای مطالعه آنها در این مراکز باشد ضمن آنکه برخی نگرشهای سنتی و خاص در روستاها نسبت به حضور دختران در خارج از خانه و شرکت در فعالیتهای اجتماعی در این میزان سهم بی تاثیر نمی‌باشد.

تفکیک تعداد اعضاء هر یک از این کتابخانه‌ها، نشانگر آنست که تعداد ۵ باب زیر ۱۵۰ نفر، ۲ باب بین ۱۵۰ تا ۳۰۰ نفر و مابقی بین ۳۰۰ تا ۵۰۰ نفر دارای عضو ثابت می‌باشند. همچنین تفکیک گروههای سنی این اعضاء گویای

در قفسه‌هایشان دارند که رقم پایینی است و در حدود ۸ باب بیش از ۱۰۰۰ جلد کتاب دارند که از حیث کمیت در وضعیت نسبتاً مناسبی قرار دارند با این توضیح که عمدتاً دارای کتابهای قدیمی و نامتناسب با گروههای عضو کتابخانه و متقاضیان کتاب می‌باشند.

مطابق آمارها، تعداد کتابدار و پرسنل داوطلب و مردمی شاغل در این کتابخانه‌ها ۲۶ نفر می‌باشد که به لحاظ جنسیت ۲۵ نفر آنان مذکر و یک نفر مونث می‌باشد. ضمن آنکه از نظر شغلی ۶۹/۲ درصد معلم، ۱۱/۵ درصد کارمند سایر دوایر دولتی، ۱۱/۶ درصد محصل و ۷/۷ درصد در کارهای آزاد مشغول هستند. همچنین میزان تحصیلات این کتابداران و مسؤولین کتابخانه‌های روستایی نشان می‌دهد که ۳/۹ درصد دارای مدارک در حد ابتدایی، ۴ درصد سیکل، ۱۵/۳ درصد دیپلمه، ۵۳/۳ درصد فوق دیپلم، ۷/۷ درصد لیسانس و ۳/۸ درصد حوزوی می‌باشند. ملاحظه این ارقام گویای آن است که بیشترین تعداد این کتابداران دارای مدارک بالای دیپلم می‌باشند که نقطه امید است در اداره

استیجاری، ۶ باب در کنار مساجد و حسینیه‌ها و ۷ باب در سایر مکانها نظیر منازل، مدرسه، پایگاه بسیج و... قرار دارند ضمن آنکه از نظردرجه‌بندی وضعیت استقرار و نوع فعالیت و سایر ملاکها، تعداد هفت باب درجه یک، دوازده باب درجه دو و هفت باب درجه سه می‌باشند.

از نظر امکانات کتابخانه‌ای براساس آمارها، مجموعاً تعداد ۸۴ عدد قفسه کتاب، ۱۶۳ عدد صندلی مطالعه، ۳۵ عدد میز

آمار مراجعه‌کنندگان روزانه به کتابخانه‌های روستایی استان بوشهر در سال ۷۸ به طور متوسط ۸۴۰ نفر بوده است یعنی روزانه حدود ۳۲ نفر به هر یک از این کانونهای فرهنگی و ترویجی مراجعه و از خدمات و برنامه‌های ارائه شده در آنها بهره‌مند گردیده‌اند.

به لحاظ مکانی و نوع مالکیت از ۲۶ باب کتابخانه روستایی استان، تعداد ۱۱ باب دارای مکان مستقل و اختصاصی، ۲ باب

آنست که ۲۹۶۱ نفر دارای سنین زیر ۱۵ سال، ۲۴۸۵ بین ۱۵ تا ۲۵ سال ۱۵۷۱ نفر بین ۲۵ تا ۳۵ سال و ۶۰۱ نفر بیشتر از ۳۵ سال سن دارند. مشاهده می‌شود حدود ۷۷ درصد مخاطبین این کتابخانه‌ها در طیف سنی جوانان و نوجوانان و کودکان قرار می‌گیرند بنابراین می‌بایست غالب برنامه‌ریزیهای انجام شده به منظور جلب و جذب بیشتر مخاطبین، حول محورهای اساسی و مورد نیاز این قشر صورت پذیرد.

الف - جدول مقایسه آمار و اطلاعات کلی کتابخانه‌های روستایی استان به تفکیک در سالهای ۷۳ و ۷۸

ردیف	موضوع	سال	۱۳۷۳	۱۳۷۸
۱	تعداد کتابخانه		۱۸	۲۶
۲	تعداد کتاب		۱۱۶۲۵	۴۲۰۴۷
۳	تعداد کتابدار به تفکیک جنس	مونث	۰	۱
		مذکر	۱۸	۲۵
۴	تعداد اعضا به تفکیک جنس	مونث	۹۸۷	۲۶۰۹
		مذکر	۱۹۹۹	۵۰۰۹
۵	متوسط تعداد مراجعه‌کنندگان (روزانه)		۴۸۸	۸۴۰

ب - جدول مقایسه آمار تعداد کتابهای موجود در قفسه کتابخانه‌های روستایی استان به تفکیک موضوعات در سالهای ۷۳ و ۷۸

تعداد کتاب برحسب موضوع	عقیدتی و مذهبی	داستانی، ادبی و هنری	علمی، آموزشی و کمک درسی	کودکان و نوجوانان	سایر موارد	جمع کل
۱۳۷۳	۳۶۲۱	۱۱۶۱	۱۷۹۲	۹۹۴	۴۰۵۷	۱۱۶۲۵
۱۳۷۸	۱۱۴۷۴	۱۰۴۴۹	۷۱۶۸	۱۱۲۵۴	۱۷۰۲	۴۲۰۴۷

ج - جدول مقایسه آماری وضعیت تحصیلی کتابداران کتابخانه‌های روستایی استان به تفکیک نوع مدرک در سالهای ۷۳ و ۷۸

تعداد کتابداران برحسب نوع مدرک موضوع	ابتدایی	راهنمایی	متوسطه و حوزوی	دیپلم	بالا تر	جمع کل
۱۳۷۳	۱	۸	۳	۴	۳	۱۸
۱۳۷۸	۱	۴	۱	۴	۱۶	۲۶

د - جدول مقایسه آماری گروههای سنی عضو کتابخانه‌های روستایی استان به تفکیک در سالهای ۷۳ و ۷۸

تعداد اعضا به تفکیک گروه سنی	کمتر از ۱۵ سال	بین ۱۵ تا ۲۵ سال	بین ۲۵ تا ۳۵ سال	بیشتر از ۳۵ سال	جمع کل
۱۳۷۳	۱۲۶۲	۱۱۳۱	۴۲۱	۱۷۲	۲۹۸۶
۱۳۷۸	۲۹۶۱	۲۴۸۵	۱۵۷۱	۶۰۱	۷۶۱۸

ه - جدول مقایسه آماری وضعیت مکانی کتابخانه‌های روستایی استان براساس نوع مالکیت در سالهای ۷۳ و ۷۸

تعداد کتابخانه‌ها براساس نوع مالکیت سال	مستقل	استیجاری	در کنار حسینیه‌ها و مساجد	سایر مکانها (منزل، مدرسه، پایگاه بسیج...)
۱۳۷۳	۵	۳	۷	۳
۱۳۷۸	۱۱	۲	۶	۷

مطالعه، ۱۸ عدد میز کتابدار و ۱۹ عدد جای مجله و روزنامه و برگه‌دان در این مراکز موجود است که به هیچ عنوان تکافوی نیازهای مراجعه‌کنندگان و مخاطبین آنها را نمی‌نماید. به استناد آمارها ساعت کار این کتابخانه‌ها در روز و در هفته بدین ترتیب است که حدود ۶۰ درصد روزانه بین ۴ تا ۶ ساعت و ۱۶ درصد از یک تا ۴ ساعت و ۲۴ درصد بیش از ۶ ساعت و در هفته نیز ۱۶ درصد از یک تا ۳ روز، ۱۰ درصد بین ۳ تا ۵ روز و ۶۴ درصد بین ۵ تا ۷ روز در هفته باز بوده و مخاطبین خود را تحت پوشش فعالیتها و برنامه‌های خود قرار می‌دهند.

در یک بررسی آماری که طی سالهای ۷۳ تا پایان ۷۸ صورت پذیرفت مقایسه‌ای بین وضعیت این کتابخانه‌ها در طی سالهای یاد شده به تفکیک استانی و با طرح جداولی از موضوعات مختلف انجام گرفته که در ذیل به این مقایسه در استان بوشهر می‌پردازیم:

شرح جداول:

- براساس بند ۱ جدول (الف)، آمار تعداد کتابخانه‌های روستایی استان در طی سالهای ۷۳ تا پایان ۷۸، از رشد ۳۰/۷ درصدی برخوردار شده است. ضمن آنکه تعداد بیش از ۴۰ روستا راتحت پوشش فعالیتها و خدمات ترویجی، فرهنگی و اطلاع‌رسانی قرار می‌دهند.

- براساس بند ۲ جدول (الف)، آمار تعداد کتاب‌های

موجود در این کتابخانه‌ها در سال ۷۸ نسبت به سال ۷۳ با رشدی معادل ۷۲/۳ درصد حدود ۳/۵ برابر شده است. گفتمتی است که این افزایش تعداد براساس آمارهای موجود در جدول (ب) در کلیه زمینه‌ها و موضوعات مورد استفاده در کتابخانه‌های روستایی استان دیده می‌شود که البته بیشترین این افزایش را کتابهای مربوط به کودکان و نوجوانان داشته‌اند و در همین حال کتابهای دینی، بالاترین آمار را در قفسه این کتابخانه‌ها دارا می‌باشند.

- براساس بند ۳ جدول (الف)، آمار تعداد کتابداران این کتابخانه‌ها در طی سالهای ۷۳ تا پایان ۷۸ از افزایش برابر با افزایش تعداد کتابخانه‌ها برخوردار بوده که علاوه بر آن در این سالها، کتابدار از جنس مؤنث نیز در آمارها دیده می‌شود. همچنین براساس جدول (ج)، در سطح تحصیلات و مدارک آنان نیز ارتقاء و بهبود حاصل شده است.

- براساس بند ۴ جدول (الف)، آمار تعداد اعضاء این کتابخانه‌ها نیز در طی سالهای ۷۳ منتهی به ۷۸ افزایش یافته و به دو و نیم برابر سال ۷۳ رسیده است که طبق آمار گروههای

سنی اعضاء در جدول (د) این افزایش در تمام گروهها به نحو محسوسی به چشم می‌خورد.

- براساس بند ۵ جدول (الف)، آمار متوسط تعداد مراجعه‌کنندگان به این کتابخانه‌ها با ۴/۹ درصد رشد به حدود ۲ برابر رسیده که براساس گزارشات استانی عمدتاً از بین اقشار با سنین ۱۰ تا ۲۰ سال می‌باشند.

- براساس آمارهای موجود در جدول (ه)، در طی سالهای ۷۳ تا پایان ۷۸ نیز این کتابخانه‌ها از نظر نوع مالکیت از وضعیت مناسب‌تری برخوردار شده‌اند بطوریکه بر تعداد کتابخانه‌های مستقل در طی این سالها افزوده شده است.

- براساس آمارهای جداول (و) و (ز)، در پایان سال ۷۸ نسبت به سال ۷۳ بر تعداد کتابخانه‌هایی که بیش از ۴ ساعت در روز فعال و دایر می‌باشند و همچنین کتابخانه‌هایی که در هفته بین ۵ تا ۷ روز به اعضاء خود سرویس می‌دهند، افزوده شده است.

- براساس آمارهای موجود در جدول (ح) بیشتر کتابخانه‌های روستایی استان دارای تعداد اعضاء بیش از ۳۰۰ نفر می‌باشند که نقطه امیدی در جذب موقتی مخاطبین به این مراکز می‌باشد.

و - جدول مقایسه آماری ساعت کار روزانه کتابخانه‌های روستایی استان به تفکیک در سالهای ۷۳ و ۷۸

ساعت کار کتابخانه‌ها در سال	۱ تا ۴ ساعت	۴ تا ۶ ساعت	بیش از ۶ ساعت
۱۳۷۳	۵	۶	۷
۱۳۷۸	۴	۱۵	۷

ز - جدول مقایسه آماری روزهای کاری کتابخانه‌های روستایی استان به تفکیک در سالهای ۷۳ و ۷۸

روزهای کاری کتابخانه‌ها در سال	۱ تا ۳ روز	از ۳ تا ۵ روز	از ۵ تا ۷ روز
۱۳۷۳	۱۲	۲	۴
۱۳۷۸	۴	۳	۱۹

ح - تفکیک تعداد اعضاء کتابخانه‌های روستایی استان به کتابخانه‌های موجود

تعداد اعضاء	کمتر از ۱۵۰ نفر	از ۱۵۰ تا ۳۰۰ نفر	از ۳۰۰ تا ۵۰۰ نفر
تعداد کتابخانه	۵	۲	۱۹

ط - وضعیت کتابخانه‌های روستایی استان بر حسب درجه

نوع کتابخانه	تعداد
درجه یک	۷ باب
درجه دو	۱۲ باب
درجه سه	۷ باب

ی - وضعیت امکانات کتابخانه‌های روستایی استان

نوع امکانات	تعداد
قفسه کتاب	۸۴ عدد
صندلی	۱۶۳ عدد
میز مطالعه	۳۵ عدد
میز کتابدار	۱۸ عدد
جای مجله و روزنامه و برگه‌دان	۱۹ عدد